

## פורים – השיעור האחרון שהעביר לנו הרב<sup>1</sup>

### מדוע פורים נקרא פורים?

”על כל קראו לימים האלה פורים על שם הפור...“ (אסתר ט', כ"ו)

– מדוע הפור הוא דבר מרכזי שצריך לקרוא על שמו את ימי הפורים? לכאורה הפור הוא רק דבר שולי, טכני, בסיפור של המגילה, לא דבר מהותי. המן היה יכול גם להחליט על תאריך מסוים מבלי להפיל פור. אין לפור, לכאורה, משמעות חשובה. מדוע דוקא על שם הפור קראו את ימי הפורים?

החסבר הוא, שכאשר אדם מפיל פור, עושה הגרלה, התוצאה היא מהקב"ה! גורל זה מה! אנשים חושבים שהם עושים הליך שרירותי, אך בעצם זה תלוי בקב"ה. ולכן הפור משקף את העובדה, שהקב"ה שלט בעניינים, וסיבב את המאורעות, מאחורי הקלעים.

אסתר ג', ז':

”בחודש הראשון הוא חודש ניסן, בשנת שתיים עשרה למלך אחשורוש, הפיל פור הוא הגורל לפני המן, מיום ליום ומחודש לחודש שנים עשרה הוא חודש אדר.“

אבן עזרא שם:

שכן יצא בגורלו, כי מהשם משפטו. והשם האריך הזמן עד שיעשו ישראל תשובה וימלטו. הקב"ה, שקובע את תוצאות ההגרלה, קבע שהתכנית של המן הרשע תדחה לזמן רב ככל האפשר, מחודש ניסן ועד חודש אדר.

כיון שתוצאות ההגרלה הם על פי ה', לכן גם הארץ מתחלקת על פי גורל. וכן אומר הספורנו: "לא נתנו לכל שבט חלקו אלא על פי הגורל, ובזה האופן קיבל כל שבט חלקו על פי ה'!" (ספורנו במדבר כ"ו, נ"ה) וזו הסיבה שרק עבר הירדן המערבי נתחלק על פי הגורל, ולא עבר הירדן המזרחי. ארץ סיחון ועוג לא ראויה לחלוקה על פי ה'. "ובכן חילק משה את ארץ סיחון ועוג בלתי גורל... וזה כי ארץ סיחון ועוג אין בה קדושת ארץ ישראל, כאומרו: 'ואף אם טמאה ארץ אחוזתכם', ולא היתה ראויה לגורל, אשר ענינו ברות הקודש." (ספורנו במדבר ל"ד, ב')

ולכן את עכן הרגו על סמך גורל. איך אפשר להוציא מישהו להורג רק על סמך גורל? אלא שהגורל הוא על פי ה'.

לפעמים 'חילוניים' אומרים 'בוא נעשה גורל'. הם רוצים להחליט על פי מקרה. אך הם לא יודעים שבעצם הגורל הוא מה!<sup>2</sup>

החוות יאיר (ס"א) דן בגורל שעשו לכבוד פורים – הגרלה נושאת פרסים. היו פתקים שנשאו את שמות המשתתפים בהגרלה, והפתקים שעלו בהגרלה מזכים את בעליהם. לאחר שהסתיימה

1. הדברים שבסוף השיעור, הדברים האחרונים שאמר לנו הרב, מובאים כמעט מילה במילה, כפי שאמר אותם הרב. שיעור זה הועבר לנו בביתו של הרב, בשבוע של פורים, שבו שהה הרב בביתו, בין שתי תקופות שבהם היה מאושפז בבית החולים. וראה בדברים שמופיעים באזכרה לרב רוזנטל ובהערה שם על תקופה זו של הרב.  
2. מקרה – אותיות: רק מה'. וכן: ה' רקס.

ההגרלה, פתחו גם את שאר הפתקים שלא זכו בגרלה, והתברר שאחד המשתתפים רימה והכניס שני פתקים שמכילים את שמו, כדי להגדיל את סיכויו לזכות, וזה לא עזר לו, והוא לא היה מהזוכים. ועתה טוען אותו רמאי, שצריך לעשות את ההגרלה מחדש. כי ההגרלה לא היתה הוגנת כלפיו, כי אם הוא היה זוכה, לא היו נותנים לו את הפרס, בגלל שיש על שמו פתק כפול. והחוות יאיר פסק שהצדק עימו, מסיבה אחרת, שהגורל הוא על פי ה'! כיון שהיתה רמאות בגורל, וההליך לא היה תקין, כל הגורל מתבטל, בגלל שהגורל איבד את מהותו! וכך כל טעות שיש בגורל פוסלת את הגורל. כך פוסק החוות יאיר.

כיון שגורל מהותו היא הכרעה על פי ה', לכן אם משהו לא תקין בהליך עריכת הגורל, הגורל מתבטל, וצריך לעשות אותו שוב. וכך פסקו גם רבני ירושלים. היה מקרה של דירות של אחד הכוללים. עשו גורל איזה משפחות יזכו לגור בדירות הללו, וקבעו שרק מי שאין בבעלותו דירה יכול להשתתף בגורל. רק לאחר שנתפרסמו הזוכים, התברר שאחת המשפחות הזוכות – יש לה כבר דירה בבעלותה. ופסקו רבני ירושלים, שצריך לעשות את ההגרלה כולה בשנית. גם המשפחות האחרות שזכו, שאין בבעלותם דירה, הפסידו את "זכייתם", כיון שברגע שמהו לא תקין בגורל, כאמור, כל הגורל מתבטל. כי גורל מהותו – על פי ה'.

גם כשאני הגעתי לחיפה שאלו אותי על מקרה דומה, ועניתי להם שכך פסקו בירושלים...

זה המסר של פורים, הכל נקבע על פי ה'. גם הגורל שלכאורה נראה ב"מקרה", הוא בעצם על פי ה'.

### יום כיפורים כפורים

בשם האר"י הקדוש אומרים דבר מבהיל: יום כיפורים – כפורים! משמע שפורים הוא במעלה גדולה יותר מיום כיפור! כפורים מגיעים לקשר מוחלט עם הקב"ה, קשר מעל הקשר שמבוסס על דעת, קשר של "עד דלא ידעי". "תמים תהיה עם ה' אלוקדך". ויום כיפור הוא כפורים. כמו שבפורים יש קבלת תורה, תשובה, "קיימו וקבלו", מתוך אכילה, שתיה, שמחה, ריקוד, כך ביום כיפור צריכים להגיע לאותה רמה מתוך הפחד!<sup>3</sup>

רואים מכך שפורים זה יום מיוחד... זה היום שבדרגה הגבוהה, שיום כיפור "שואף" להידמות אליו.

אני על סמך זה עשיתי בפורים יום בית דין. באים מאות אנשים לקבל פסקי דין לברכה, מאות. גם עכשיו אני מקבל, גם כן באים, והיסוד הוא – דברי האר"י. יום כיפורים – כפורים. בפורים יש מעלה גדולה, עושים תשובה.

### קיימו וקבלו

לגבי פסוק זה שהזכרנו, "קיימו וקבלו..." – הגמרא במגילה ז: זנה מנין שאסתר ברוח הקודש נאמרה. שמואל לומד זאת מהפסוק 'קיימו וקבלו' – קיימו למעלה מה שקבלו למטה:

3. בהזדמנות אחרת אמר לנו הרב: "יום כיפורים כפורים. כשם שביום כיפור מגיעים למעלה גדולה מתוך הפחד, כך בפורים צריכים להגיע לאותה מעלה מתוך שמחה." אמנם, כאן, לפני פטירתו, כבר מסביר הרב, שזה לא שפורים צריך להידמות ליום כיפור, אלא יום כיפור צריך להידמות לפורים!

אמר שמואל: אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכולהו: שנאמר: 'קיימו וקיבלו' - קיימו למעלה מה שקיבלו למטה. אמר רבא: לכולהו אית להו פירכא, לבר מדשמואל דלית ליה פירכא.

שואלים **תוספות** (ד"ה לכולהו):

וקשה, דלשמואל מי ליכא פירכא?! דהא רבא גופיה הוא דאמר פרק רבי עקיבא (שבת פח.): (מכאן מודעא רבה לאורייתא) שקבלו שנית בימי אחשורוש. אלמא דאיצטריך קרא לדרשא אחרינא.

תוספות שואלים כיצד לומדים מהפסוק "קיימו וקבלו"? הרי מפסוק זה לומדים במסכת שבת - שהדור קבלה בימי אחשורוש! אם כן פסוק זה כבר "תפוס"!

וזה לשון הגמרא במסכת שבת:

הדור קבלה בימי אחשורוש, דכתיב: 'קיימו וקבלו היהודים' - קיימו מה שקיבלו כבר.

מיישב הגר"א<sup>4</sup> שבפסוק זה הכתיב הוא 'קיימו וקבלו', והקרי הוא 'קיימו וקבלו'. בשבת פ"ח לומדים מהכתיב של הפסוק, "מדכתיב קיימו וקבלו" - מה שקבל כבר. לעומת זאת במגילה ז' לומדים מהקרי של הפסוק, "קיימו וקבלו". וכך מדויק בלשון הגמרא, שבמסכת שבת כתוב "מדכתיב", ובמסכת מגילה כתוב "שנאמר".

אגב, לא התברר בראשונים, למה במקרא יש גם קרי וגם כתיב. יש כל מיני הסברים, יש אומרים שזה ענין של נוסחאות. על כל פנים, כאן מקוימים שני הדברים, גם הכתיב וגם הקרי של הפסוק. שניהם באים לידי ביטוי.

## וגם חרבונוה זכור לטוב

אסתר א', י':

ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר למהומן בזתא חרבונוא בגתא ואבגתא זתר וכרכס שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך אחשורוש

השמות של השרים של אחשורוש מסתיימים באות א', וביניהם גם חרבונוא, מסתיים באות א'. לעומת זאת בהמשך המגילה - אסתר ז', ט':

ויאמר חרבונוה, אחד מן הסריסים, לפני המלך: גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי, אשר דבר טוב על המלך, עומד בבית המן, גבוה חמישים אמה. ויאמר המלך תלוהו עליו

כאן שמו של חרבונוה מסתיים באות ה'. מדוע כאן ב-א' וכאן ב-ה'?

אני אמרתי פעם הסבר לכך, ופירסמו זאת בשמי. הייתי במקום שלמדו גיטין, ושאלתי אותם, איפה פורים מופיע בחלכות גיטיי? והבאתי להם את ההלכה לגבי דקדוק כתיבת השם בגט (שו"ע קכ"ט, ל"ד), ששם עברי נגמר בה', ואילו שם לועזי, שם גויי, נגמר בא'. הגר"א (ס"ק נ"ה) מביא לכך סימן: רב אדא בר אהבה. אהבה זו מילה בעברית, ואדא זו מילה בארמית, לא בעברית, אין למילה זו משמעות בעברית, ואדא נגמר ב-א', ואהבה נגמר ב-ה'.

4. מובא ב"חשק שלמה"

על פי זה, חרבונה בהתחלה הוא סריס כשאר הסריסים, גוי גמור, שמו נגמר בא'. אך אחר כך הוא מציל את היהודים, הוא מתעלה, הוא כיהודי, ושמנו נגמר בה! האבן עזרא (ז', ט') אומר שעתה חרבונה הוא בעצם אליהו הנביא! זה לשון האבן עזרא:

חרבונה - יש אומרים כי אליהו ז"ל נדמה למלך כדמות סריס

### המן מן התורה מנין?

אבא שלי ז"ל היה אומר: "המן מן התורה מנין? המן העץ..." (סוף חולין). לכאורה, מה הקשר בין פסוק זה לבין המן הרשע? ביאר אבי: המן הרשע – כולם משתחווים אליו, רק יהודון אחד לא משתחוה אליו. מה אכפת לך?! כך אדם הראשון בגן עדן - מכל העצים מותר לך, רק מעץ אחד אסור לך... מה אכפת לך?! אך האדם אכל מהעץ האסור!

אבי ז"ל אמר זאת לאדם אחד, שלא רצה לתת לאף אחד דריסת רגל. "רק אני...". אבא רצה כך לעורר אותנו קצת...

אבי ז"ל היה הרב של שכונת שערי חסד בירושלים, וחיבר הרבה ספרים על הרמב"ם.

### האחריות הגדולה של המלמד

בבבא בתרא כ"א מסופר:

כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום. כי אתא לקמיה דדוד, אמר ליה: מאי טעמא עבדת הכי (רש"י: שלא הרגת את הנקבות)? אמר ליה: דכתיב 'יתמחה את זכר עמלק' (בקמץ). אמר ליה: והא אנן זכר קרינן (בצירה)! אמר ליה: אנא 'זכר' אקרינן (בקמץ). אזל שייליה לרביה, אמר ליה: היאך אקרינת? אמר ליה: זכר (בקמץ). שקל ספסרא למקטליה...

יואב לא הרג את הנקבות מעמלק, משום שלא לימדוהו כראוי כשהיה קטן. יואב הרג, או לפחות רצה להרוג את רבו, משום שלא לימדו כראוי, לימדו זכר (בקמץ) במקום זכר (בצירה).

אומר הגר"א (קול אליהו סוף פרשת בשלח) שלכן כתוב במלחמת ישראל ועמלק ברפידים (שמות י"ז, י"ד): "ויאמר ה' אל משה: כתוב זאת זיכרון בספר, ושים באוזני יהושע, כי מחה אמחה את זכר עמלק, מתחת השמים." צריך לשים באזניו, ולא מספיק רק לכתוב, כדי שישמע האם זה בקמץ או בצירה.

על כל פנים, מגמרא זו, הגמרא בבבא בתרא, לומדים עד כמה חשוב הדקדוק של המלמד עם תינוקות של בית רבן, ועד כמה טעות של מלמד יכולה להיות חמורה!

## פורים וברית מילה

הייתי היום בברית ברכסים, ואמרתי שם, מה הקשר בין ברית מילה לפורים? הקשר הוא שחברונה זהו אליהו הנביא, כפי שהבאנו לעיל.<sup>5</sup>

### דברים לסיום

אתם יודעים, אני הייתי חולה, אני עדיין חולה, עדיין לא בריא. במחלתי חשבתי הרבה דברים על מחלות. למשל אומרים בברכת החודש, "ותתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום..." – מה הקשר לברכת החודש? לכאורה בברכת החודש מתאים לבקש, שדברים טובים מסוימים – טובה, ברכה, פרנסה וכו' יהיו בחודש הקרוב, בתקופה הקרובה, וממילא גם בכל החיים, כפי שאומרים "חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה" וכו'. אך לבקש חיים ארוכים, לכאורה לא שייך לברכת החודש!

חשבתי שאפשר להסביר חיים ארוכים – חיים של ארוכה ומרפא, חיים של בריאות. מבקשים שיהיה רפואה ובריאות בחודש הקרוב, בתקופה הקרובה, ובכל החיים.

בברכת מחיה מתים או אומרים: "סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים" – מה הקשר בין "מתיר אסורים" לבין "סומך נופלים ורופא חולים"? זה נראה לא קשור! חשבתי שאפשר להסביר שאסורים הכונה לאנשים חולים שאסורים, קשורים, כי הם לא יכולים לקום בבוקר.<sup>6</sup>

הסברתי גם כבדיחה: שכבתי שבועיים בשערי צדק, ואמרו לא להשאיר אותי לבד. תמיד היה צריך מישהו שישמור עלי. מי שמלוח את החולה - גם הוא לא יכול ללכת! הוא גם אסור, קשור, בשביל החולה! "סומך נופלים ורופא חולים" וממילא "מתיר אסורים" – המלוחים של החולים!

בתקופה שהייתי שם, היה לי שם ברית. אחד שמע שאני שם, ורצה שאהיה סנדק בברית של בנו. הוא גר רחוק, וכדי שאני אהיה בברית, הוא היה מוכן להעביר את הברית לבנות שאול, לאולם שם, והוא רצה שאני אבוא. אמרתי לו שאני אשאל את הרופא אם מותר לי ללכת, וחוץ מזה אם מותר לי במצבי להחזיק תינוק...

שאלתי אותו (כי היה נראה שהוא מתרגש במיוחד): זה ילד ראשון / שני / שלישי?

אמר לי: אספר לרב הכל: "עוד לפני לידה זו היו לנו רק", כך הוא אמר, "שלוש עשרה ילדים 9 בנות ו-4 בנים). ועכשיו ה' עזר לנו ונתן לנו תאומים!"

ממש לפני שנסעתי לברית, בא אלי בן דוד שלי. סיפרתי לו בהתרגשות שאני עומד להיות הסנדק לבן החמש עשרה שנולד! ובן דודי הזכיר לי שאני כבר הייתי אצלו, אצל בן דודי זה, הסנדק של בנו השש עשרה!

5. הרב יעקב סלקמון הוסיף בפני הרב קשר נוסף: עמלק היה זורק את הערלות של עם ישראל כלפי מעלה.  
6. הרב דיבר מהרהורי ליבו בעת מחלתו, שגם "מתיר אסורים" הכונה בעצם לחולים, ובכך שלוש רביונים "סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים" מתייחסים לחולים. ואולי אפשר גם לומר הפוך, שגם "סומך נופלים ורופא חולים" מתייחסים לאסורים, לשבויים ולעדרים, שמתמא זקוקים גם לסמיכה ורפואה. שנוכה בעזרת ה' בקרוב ש"אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה... המקום ירחם עליהם ויוצאים מצרה לרוחה...! וכן שנוכה בעזרת ה' לרפואה שלמה לכל חולי עמך ישראל!

בברית אמרתי להם, שאף שאני עכשיו הסנדק של הבן החמש עשרה, כבר הייתי סנדק של הבן חמש עשרה של בן דודי. סיפרתי להם את כל הסיפור, ואמרתי להם שאני מאחל להם גם כן ילד שש עשרה. והם החלו לצעוק לי: לא, תאומים, שבע עשרה!...

אמרתי להם: בסדר, אני מסכים, שבע עשרה...

הבן דוד שלי כבר חיתן חמש עשרה ילדים, ויש להם כבר מאה וחמש נכדים!

ולמשפחה שאצלם הייתי עתה בברית, כאמור, יש כבר חמש עשרה ילדים, ויש להם שני נכדים!

יהי רצון שהימים האלו יהיו **ימי תשובה**, כיפורים כפורים, שכלל ישראל יחזרו בתשובה בע"ה! מעניין שאת פורים, כל עם ישראל חוגג! מקובל שיש שני דברים שכל עם ישראל, כמעט, מקיים: יום כיפורים וברית מילה. והשנה ראיתי שגם ימי הפורים... נדמה לי שאין ימים שחוגגים ככה... עם ישראל...<sup>7</sup>

שהימים האלו, ימי הפורים, יביאו אותנו להתעוררות תשובה, וחזרה בתשובה, והימים ימשכו בשמחה ובששון...

מה בין שמחה לששון? **ששון** – הרגעים הראשונים של השמחה. "שש אנוכי על אמרתך..."  
**שמחה** – ההמשך, השמחה המתמשכת.

אנו מבקשים גם ששון וגם שמחה – מתמשכת: "ששון ושמחה ישיגו ונס יגון ואנחה". בשבע ברכות מברכים "ישש עליך אלוקיך כמוש חתן על כלה" ואחר כך: "שמח תשמח רעים האהובים..."

"שמח תשמח רעים האהובים **כשמחך יצירך בגן עדן מקדם**..." – מה הקשר בין חתן וכלה דגן לאדם הראשון בגן עדן מקדם? הרב רודנר, שהיה אב בית הדין לפני, היה אומר: כמו שלאדם הראשון – אין אשה כמו אשתך בכל העולם, כך לכל חתן – אין כמו האשה שלך!

שהקב"ה ישמח את הכלל והפרט...

כל טוב! ולהתראות בבריאות!

7. הרב יעקב סלקמון העיר בפני הרב שבך מתקיים מה שכתוב במגילה "וזכרם לא יסוף מזרעם". והפנה לשו"ת הרשב"א חלק א סימן צג ד"ה תשובה דברים: ...שכל המועדים לא הבטיח עליהם יתברך שלא יגרום החטא ביטולם באחד מן הזמנים. וכמו שכתב (איכה ב) שכה הי' בציון מועד ושבט. אבל בימי הפורים הבטיח דכתוב (אסתר ט) לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. לא יעברו ולא יסוף עשאוהו הבטחה לא אזהרה. וכן יום הכפורים והיתה זאת לכם הבטחה שתהיה לחקת עולם...